

Publieke acceptatie van beheermaatregelen voor wilde dieren

Maarten Jacobs, Mette Sijsma & Jerry Vaske

Maatregelen voor wildbeheer leiden geregeld tot maatschappelijk debat. Kennis over de publieke perceptie is daarmee relevant voor beheerders en beleidsmakers. In dit artikel worden de resultaten gepresenteerd van een onderzoek naar de acceptatie van maatregelen voor wildbeheer en de samenhang tussen deze acceptatie en dieperliggende denkbeelden over wild en wildbeheer.

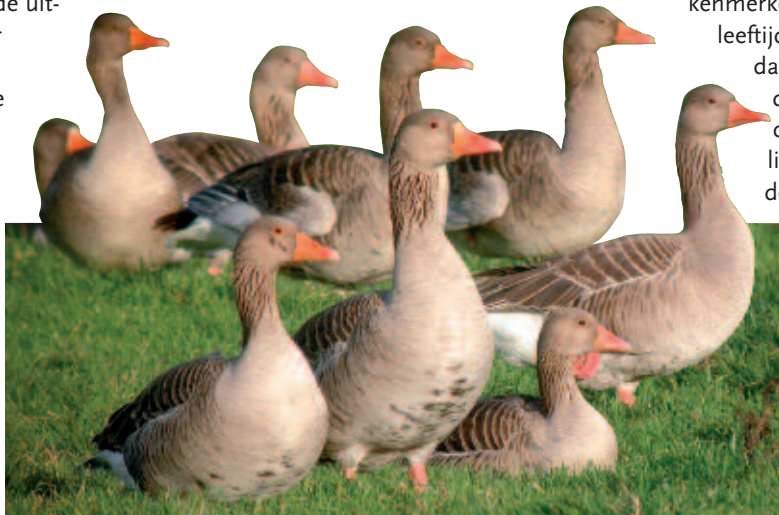
Wilde dieren roepen bij veel mensen sterke emoties en fascinatie op (Manfredo, 2008; Jacobs, 2009). Onze verhouding tot wilde dieren is echter lang niet altijd positief: mede als gevolg van het natuurbeleid van de afgelopen tientallen jaren, gedijen de populaties van sommige soorten in Nederland zo goed dat ze overlast voor de mens veroorzaken. Bekende voorbeelden zijn de ganzen die gewassen van boeren opeten, en de herten uit de Amsterdamse Waterleidingduinen die tuinen vernielen en gevaar voor het verkeer opleveren. In april 2010 riep Minister Verburg van LNV op om actiever te jagen op dieren die overlast veroorzaken. Anderen zien jagen juist niet zitten. Ook het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen, waarvan een deel in de winter sterft door voedselgebrek, leidt tot maatschappelijk debat. De Tweede kamer heeft in april 2010 besloten dat de grazers moeten worden bijgevoerd. De aandacht in de media, de uiteenlopende meningen over goede oplossingen, en de bemoeienis van de hoogste Nederlandse beleidsorganen laten zien dat wildbeheer vaak controversiële kwesties betreft. En zo wordt wildbeleid en -beheer, naast een ecologische, ook een maatschappelijke kwestie.

Of mensen een specifieke beheermaatregel in een specifieke context accepteren (bijvoorbeeld het afschieten van herten die overlast veroorzaken, of het bijvoeren van grote grazers in de Oostvaardersplassen) hangt af van hun meer fundamentele waardeoriëntaties ten opzichte van wild. Zo'n waardeoriëntatie is een samenhangend geheel van overtuigingen over wilde dieren en het beheer ervan, die bepaalt hoe iemands basiswaarden uitwerking krijgen naar onderwerpen van wildbeheer (Teel et al., 2007). Een waardeoriëntatie is dus een kenmerk van de psyche van mensen. Uit eerder onderzoek in de Verenigde Staten (Manfredo et al., 2009) en een verkennend onderzoek in Nederland (Jacobs, 2007) blijken er twee belangrijke waardeoriëntaties te zijn. Enerzijds 'dominantie'; mensen met deze oriëntatie vinden dat de mens boven het dier staat, en dat wild beheerd moet worden met het oog op het nut voor de mens. Anderzijds 'mutualisme'; mensen met deze oriëntatie kennen rechten toe aan dieren en streven naar vreedzame co-existentie tussen mens en wild. Twee vragen stonden centraal in dit onderzoek naar de publieke perceptie van wildbeheer onder de Nederlandse bevolking: (1) in hoeverre vindt de Nederlandse bevolking diverse wildbeheermaatregelen in actuele kwesties acceptabel? en (2) in hoeverre kunnen waardeoriëntaties ten opzichte van wilde dieren de acceptatie van verschillende beheermaatregelen ver-

klaren? Het is te verwachten dat de waardeoriëntaties, die algemene denkbeelden over wild weerspiegelen, een basis vormen voor de totstandkoming van specifieke meningen over wildbeheermaatregelen. Maar deze relatie zal nooit één op één zijn: in specifieke situaties kunnen immers specifieke overtuigingen ook een rol gaan spelen, naast de algemenere beelden over wild. Zo kan iemand in het algemeen vinden dat mens en dier in vreedzame co-existentie moeten leven, maar toch vinden dat ganzen die schade veroorzaken aan gewassen verjaagd moeten worden als een boer anders failliet zou gaan. Het is daarom een empirische kwestie in hoeverre de verklarende kracht van waardeoriëntaties varieert naar context (de specifieke situatie waarin zich een probleem met wild voordoet) en wildbeheermaatregel.

Methoden

In oktober 2009 is een postenquête gestuurd naar een random selectie van 2000 Nederlanders vanaf 18 jaar. 353 respondenten hebben een ingevulde enquête teruggestuurd, een respons van 18%. Het aantal respondenten is op zichzelf voldoende om de mening van een grote populatie (in casu de Nederlandse bevolking) te representeren (Vaske, 2008). Een probleem zou echter kunnen zijn dat bepaalde bevolkingsgroepen zijn oververtegenwoordigd en andere zijn ondervertegenwoordigd. Enkele demografische kenmerken van de respondenten (geslacht, leeftijd, grootte van de woonplaats) zijn daarom vergeleken met landelijke data van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Omdat de dataset licht afweek van landelijke gemiddelden (bijvoorbeeld een kleiner percentage jonge vrouwen), zijn de data gewogen naar demografische kenmerken zodat de representativiteit van de steekproef werd vergroot. Om de acceptatie van verschillende maatregelen voor wildbeheer te meten zijn aan de respondenten drie scenario's met betrekking tot actuele kwesties

Grauwe ganzen (foto: Berend Voslamber).

Scenario	Maatregel	Acceptabel	Niet acceptabel
Genzen beschadigen landbouwgewassen			
	Vangen en doden	34%	66%
	Niets doen	38%	62%
	Jagen	52%	48%
	Eieren schudden	59%	41%
Herten veroorzaken schade			
	Permanente anticonceptie	10%	90%
	Vangen en doden	33%	67%
	Niets doen	46%	54%
	Jagen	53%	47%
	Tijdelijke anticonceptie	75%	25%
Grote grazers sterven door voedselgebrek			
	Doden zwakke exemplaren	32%	67%
	Niets doen	42%	58%
	Bijvoeren	83%	17%
	Omgeving uitbreiden	95%	5%

Tabel 1. Acceptatie van maatregelen voor wild-beheer

in wildbeheer voorgelegd: (1) 'Genzen komen voor in agrarische gebieden. De ganzen eten en vertrappen de oogst van de boeren.' (2) 'De hertenpopulatie is aan het groeien. Er zijn klachten over herten die schade aanrichten aan natuur en landbouw en een risico vormen voor het verkeer.' (3) 'Door gebrek aan voedsel is er grote sterfte bij de herbivoren in Nederland. Het voedselgebrek is het gevolg van droogte of strenge winters.' Bij ieder scenario is een aantal verschillende maatregelen voorgelegd (tabel 1), bijvoorbeeld 'niets doen en de dieren met rust laten' of 'professionele medewerkers laten jagen op de dieren'. Aan de respondenten werd gevraagd bij elke maatregel aan te geven of ze deze acceptabel of niet acceptabel vonden.

De waardeoriëntaties zijn gemeten met een eerder ontwikkelde vragenlijst (Manfredo et al., 2009) van 19 stellingen over wilde dieren (10 om dominantie te meten, 9 om mutualisme te meten). Voorbeelden van deze stellingen zijn: 'de behoeften van de mens hebben prioriteit boven vis- en wildbescherming' en 'dieren zouden dezelfde rechten moeten hebben als de mens'. De respondenten gaven op een 7-punts schaal aan in hoeverre ze het eens of oneens waren met iedere stelling. Uit betrouwbaarheidsanalyse bleek dat het gerechtvaardigd was om indicatoren voor dominantie en mutualisme te berekenen op grond van de onderliggende stellingen (Cronbach's α was .85 voor de dominantie-stellingen en .88 voor de mutualisme-stellingen; deze maat representeert de mate van samenhang in antwoorden op de stellingen, varieert tussen 0 en 1, en een uitkomst boven .65 geeft aan dat de stellingen hetzelfde concept meten; Sijsma et al., 2010). Op grond van deze indicatoren is gekeken of de respondenten in te delen zijn in groepen mensen met dezelfde waardeoriëntatie (door middel van K-means

clusteranalyse, Vaske et al., 2010). Er bleken drie duidelijk te onderscheiden groepen te zijn: (1) mensen met een dominantieoriëntatie (scoren hoog op dominantie en laag op mutualisme), (2) mensen met een mutualismeoriëntatie (scoren hoog op mutualisme en laag op dominantie), en (3) mensen met een gemiddelde oriëntatie (scoren gemiddeld op zowel dominantie als mutualisme). Deze drie groepen, waarbij iedere respondent tot een enkele groep behoort, zijn als uitgangspunt genomen voor verdere analyses.

De verbanden tussen waardeoriëntaties en acceptatie van maatregelen zijn vastgesteld door middel van een chi-kwadrat toets (alle verbanden zijn statistisch zeer significant met een p-waarde < 0.001). Daarnaast is gekeken naar de effectgrootte. Hiervoor is de maat Cramer's V gebruikt, die weergeeft hoe sterk de verbanden zijn, en in dit onderzoek dus aangeeft in welke mate de waardeoriëntaties verklarend zijn voor acceptatie van specifieke maatregelen voor wildbeheer.

Acceptatie van beheermaatregelen

Bijna alle maatregelen voor wildbeheer waarnaar is gevraagd zijn controversieel: er zijn zowel veel mensen die ze acceptabel vinden als veel mensen die ze niet acceptabel vinden (tabel 1). Alleen bij de permanente anticonceptie bij herten (90% onacceptabel) en het uitbreiden van de omgeving voor grote grazers (95% acceptabel), zijn de meningen redelijk eensgezind. Dit bevestigt het beeld, zoals uit de media naar voren komt, dat wildbeheer vaak een aanleiding vormt tot verschillen in opinies en dus een potentieel maatschappelijk conflict is.

Het jagen op zowel ganzen als herten die schade veroorzaken (waar minister Verburg in april 2010 toe opriep) is een voorbeeld van zo'n controversiële maatregel: ongeveer de helft van de bevolking vindt

het acceptabel en de andere helft niet.

Opvallend is dat jagen door meer mensen wordt geaccepteerd dan niets doen en dus dieren die schade veroorzaken met rust te laten. Alleen eieren schudden (bij ganzen) en tijdelijke anticonceptie (bij herten) worden door meer mensen acceptabel gevonden dan jagen (tabel 1).

In het scenario dat de situatie in de Oostvaardersplassen representeert vinden mensen het doden van zwakke exemplaren het minst vaak acceptabel. Het beheer dat ecologen en biologen vaak prefereren, namelijk niets doen, vindt bijna de helft van de bevolking acceptabel. Het beheer dat sinds april 2010 vanwege het Tweede Kamerbesluit van kracht is, bijvoeren indien nodig, kan rekenen op grote steun van de bevolking, en de toekomstige maatregel om het gebied te gaan verbinden met het Horsterwold wordt bijna unaniem geaccepteerd.

Waardeoriëntaties als verklaring voor acceptatie

Van de Nederlanders heeft 44% een mutualismeoriëntatie (rechten aan dieren toekennen en streven naar vreedzame co-existentie), 21% een dominantieoriëntatie (mens staat boven dier en wilde dieren worden beheerd tot nut van de mens) en 35% een gemiddelde oriëntatie (noch mutualisme, noch dominantie). Om verbanden tussen de dominantie-, mutualisme- en gemiddelde oriëntatie enerzijds en de acceptatie van maatregelen anderzijds vast te stellen, zijn binnen ieder scenario zowel de meest diervriendelijke als de meest dieronvriendelijke beheermaatregel nader geanalyseerd (tabel 2 t/m 4).

Zonder uitzondering vinden mensen met een mutualismeoriëntatie de diervriendelijke maatregel veel vaker acceptabel dan mensen met een dominantieoriëntatie. En andersom, mensen met een dominantieoriëntatie vinden de dieronvriendelijke maatregel veel vaker acceptabel dan mensen met een mutualismeoriëntatie. De mensen met een gemiddelde oriëntatie zitten er steeds tussenin.

In het ganzenscenario vinden mensen met een dominantieoriëntatie niets doen nauwelijks acceptabel, maar het jagen daarentegen wel, terwijl de helft van de mensen met een mutualismeoriëntatie niets doen acceptabel vindt, en ongeveer driekwart jagen niet acceptabel vindt (tabel 2). Hetzelfde patroon, met zelfs dezelfde orde van grootte voor alle percentages, is zichtbaar in het hertenscenario (tabel 3).

Terwijl verreweg de meerderheid van de Nederlanders het vergroten van de omgeving in het grote grazers-scenario acceptabel vindt, is de acceptatie onder mensen met een mutualismeoriëntatie nagenoeg 100%, duidelijk meer dan de acceptatie onder mensen met andere oriëntaties (tabel 4). Een groter deel van de mensen met een dominantieoriëntatie accepteert daarentegen de maatregel om zwakke exemplaren te doden.

De verklarende kracht van de waardeoriëntaties is behoorlijk tot groot (tabel 2 t/m 4). Met andere woorden, de algemene waardeoriëntaties zijn goede voorspellers voor de acceptatie van specifieke beheermaatregelen.

Conclusies en discussie

Het jagen op ganzen en herten die overlast geven is met ongeveer evenveel voor- als tegenstanders een maatregel die waarschijnlijk veel conflict genereert. Maar niet ingrijpen in deze situaties is evenzeer controversieel. Overigens gaat het nadrukkelijk om jagen als oplossing van een probleem; dat betekent nog niet dat voorstanders hiervan ook plezierjacht acceptabel zullen vinden. Het bijvoeren van grote grazers met voedselgebrek is veel minder controversieel onder de Nederlandse bevolking, en het vergroten van hun leefomgeving vindt bijna iedereen een acceptabel idee. Het is overigens goed denkbaar dat de acceptatie van wildbeheermaatregelen onder mensen die direct te maken hebben met overlast van wilde dieren anders ligt dan de acceptatie van de Nederlandse bevolking in het algemeen. De resultaten van dit onderzoek kunnen daarom niet zondermeer worden gebruikt om de acceptatie onder de lokale bevolking op specifieke plekken waar problemen met wilde

dieren spelen in kaart te brengen. Onder mensen met een mutualismeoriëntatie ten opzichte van wilde dieren zijn diervriendelijke maatregelen in wildbeheer veel vaker acceptabel dan onder mensen met een dominantieoriëntatie; voor dier-

onvriendelijke maatregelen is dit juist andersom. De waardeoriëntaties, denkbeelden over wilde dieren in het algemeen, zijn daarmee goede voorspellers voor de acceptatie van specifieke maatregelen in specifieke contexten met specifieke dieren. Maar de voorspellende waarde varieert tussen de scenario's en maatregelen. Een vergelijking van de effectgrootte van de diverse scenario's en maatregelen geeft inzicht in deze variatie. Ten eerste is de voorspellende waarde duidelijk groter in de ganzen- en hertenscenario's dan in het grote grazersscenario. Bij de ganzen en herten is er sprake van schade door wilde dieren voor de mens, terwijl dat bij de grote grazers niet het geval is: hier zijn het namelijk de dieren zelf die kunnen lijden, zonder dat zij daarmee een direct probleem opleveren voor mensen. Dit suggereert dat waardeoriëntaties de acceptatie van beheermaatregelen beter voorspellen als ze wilde dieren betreffen die overlast

Maatregel			
Waardeoriëntatie	Acceptabel	Niet acceptabel	Cramer's V: Effectgrootte*
Niets doen			.282
Dominantie	12%	88%	
Gemiddeld	34%	66%	
Mutualisme	51%	49%	
Jagen			.470
Dominantie	86%	14%	
Gemiddeld	66%	34%	
Mutualisme	27%	73%	

Tabel 2. Verschillen in acceptatie van beheermaatregelen tussen mensen met verschillende waardeoriëntaties als ganzen landbouwgewassen beschadigen.

Maatregel			
Waardeoriëntatie	Acceptabel	Niet acceptabel	Cramer's V: Effectgrootte*
Niets doen			.322
Dominantie	16%	84%	
Gemiddeld	40%	60%	
Mutualisme	62%	38%	
Jagen			.471
Dominantie	86%	14%	
Gemiddeld	69%	31%	
Mutualisme	28%	72%	

Tabel 3. Verschillen in acceptatie van beheermaatregelen tussen mensen met verschillende waardeoriëntaties als herten schade veroorzaken.

Maatregel			
Waardeoriëntatie	Acceptabel	Niet acceptabel	Cramer's V: Effectgrootte*
Omgeving uitbreiden			.217
Dominantie	86%	14%	
Gemiddeld	93%	7%	
Mutualisme	99%	1%	
Doden zwakke exemplaren			.258
Dominantie	56%	44%	
Gemiddeld	35%	65%	
Mutualisme	22%	78%	

Tabel 4. Verschillen in acceptatie van beheermaatregelen tussen mensen met verschillende waardeoriëntaties als grote grazers sterven door gebrek aan voedsel.

* = een Cramer's V rond de .3 duidt op een behoorlijke relatie; een Cramer's V rond de .5 duidt op een sterke relatie (Vaske, 2008).

Konikpaarden in de winter in de Oostvaardersplassen (foto: Rifat Uzun).

Damherten in een tuin in Zandvoort
(foto: Jos Limpens).

voor de mens veroorzaken. Ten tweede is de voorspellende waarde groter bij het jagen op ganzen of herten en het doden van verzwakte grote grazers dan bij de opties om niets te doen bij de ganzen of herten of het uitbreiden van de omgeving van de grote grazers. De waardeoriëntaties voorspellen de acceptatie van dierenvriendelijke maatregelen daarmee beter dan de acceptatie van diervriendelijke maatregelen. Overigens gaat het in dit onderzoek steeds om dieren met een relatief hoge aibaarheidsfactor. Een interessante vraag voor verder onderzoek zou zijn of de acceptatie van dierenvriendelijke maatregelen groter is voor minder aibare soorten (bijvoorbeeld slangen of ratten), en wat voor die soorten dan de voorspellende kracht van de waardeoriëntaties is. Ondanks de weging van de data kunnen we niet zeker zijn dat de resultaten perfect representatief zijn voor de Nederlandse bevolking. Het is immers mogelijk dat bijvoorbeeld mensen die zich meer verbonden voelen met wilde dieren ook meer geneigd zijn een vragenlijst over wilde dieren in te vullen. De bevinding dat het aantal mensen met een mutualisme-oriëntatie hoog is strookt echter met internationaal onderzoek waaruit blijkt dat in staten met een relatief hoog gemiddeld inkomen, opleidingsniveau en verstedelijkingsgraad, het percentage mensen met deze oriëntatie relatief hoog is (Manfredo et al., 2009). Het is daarom niet te verwachten dat een (praktisch niet realiseerbare) perfect representatieve steekproef uitkomsten zou geven die substantieel afwijken van onze resultaten. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen wilbbeheerders en -beleidsmakers informeren over draagvlak voor wildbeleid en potentiële conflicten over wildbeheer. Voor beheerders heeft het niet zoveel zin om te proberen de algemene waardeoriëntaties door middel van communicatie te beïn-

vloeden, om zo de publieke opinie te veranderen. Deze oriëntaties zijn namelijk in de loop van iemands leven langzaam ontstaan op grond van persoonlijke ervaringen, opvoeding, en verhalen over wilde dieren. Ze zijn redelijk robuust. Als een door beheerders gewenste maatregel publiek gevoelig ligt, dan zou communicatie daarom beter gericht kunnen zijn op specifieke argumenten voor specifieke maatregelen: juist omdat de waardeoriëntaties zich niet één op één laten vertalen naar opvattingen over maatregelen, ligt hier nog ruimte voor publieke discussies die effect kunnen hebben op de acceptatie van maatregelen.

Literatuur

- Jacobs, M.H., 2007.** Wildlife value orientations in the Netherlands. *Human Dimensions of Wildlife* 12(5): 359-365.
- Jacobs, M.H., 2009.** Why do we like or dislike animals? *Human Dimensions of Wildlife* 14(1): 1-11.
- Manfredo, M.J., 2008.** Who cares about wildlife? Springer, New York.
- Manfredo, M.J., T.L. Teel & K.L. Henry, 2009.** Linking society and environment: a multilevel model of shifting wildlife value orientations in the Western United States. *Social Science Quarterly* 90(2): 407-427.
- Sijsma, M.T.J., J.J. Vaske & M.H. Jacobs, 2010.** Acceptability of lethal control of geese and deer that damage agriculture in the Netherlands. In press.
- Teel, T.L., M.J. Manfredo & H.M. Stinchfield, 2007.** The need and theoretical basis for exploring wildlife value orientations cross-culturally. *Human Dimensions of Wildlife* 12(5): 297-305.
- Vaske, J.J., 2008.** Survey analysis and research. Applications in parks, recreation and human dimensions. State College, Pennsylvania: Venture Publishing, Inc.
- Vaske, J.J., M.T.J. Sijsma & M.H. Jacobs, 2010.** Wildlife value orientations and demographics in the Netherlands. In press.

Summary

Public acceptability of wildlife management interventions

Wildlife management raises public concern and can be a cause of conflict, as media coverage in The Netherlands continuously demonstrates. We studied the Dutch population's acceptance of various wildlife management interventions, and tested the predictive power of wildlife value orientations for the acceptance of interventions. Many wildlife management interventions are controversial in The Netherlands. Hunting geese and deer that cause damage is deemed acceptable by approximately half of the population, while unacceptable by the other half. Not taking measures in this situation is controversial as well. Interventions in situations without a human-wildlife conflict, and concerning no harm to wildlife, are generally accepted. Amongst people with a mutualism wildlife value orientation (who believe that humans and wildlife should co-exist and live in harmony), interventions that do not harm animals are more acceptable than amongst people with a dominate orientation (who believe that wildlife should be managed for human benefit). Amongst the latter, interventions that do harm animals are more acceptable. The general wildlife value orientations substantially predict specific opinions in specific contexts, and thus reveal an underlying mental structure that explains people's reasoning about wildlife and wildlife interventions. Our findings can inform wildlife policy makers and managers about public support for wildlife management and indicate potential conflicts about wildlife.

Dr.ir. M.H. Jacobs
Sociaal-Ruimtelijke Analyse
Wageningen Universiteit
Droevendaalsesteeg 3, 6708 PB Wageningen
maarten.jacobs@wur.nl

M.T.J. Sijsma, MSc.
Sociaal-Ruimtelijke Analyse
Wageningen Universiteit
mette.sijsma@wur.nl

Prof. J.J. Vaske, PhD.
Human Dimensions of Natural Resources
Colorado State University
jerryv@warnercnr.colostate.edu